

Katona Sándor: A Balkánszerződésekről

magyar közéletnek egy sajátságos jelensége, hogy a legfontosabb gazdasági kérdéseket közjogi és pártpolitikai szempontok szerint ítéli meg. Ez nagy mértékben annak tulajdonítható, hogy Ausztriával való közösségünk folytán nálunk a gazdasági kérdések nemcsak elütnek más államokétól és sokkal komplikáltabbak is, hanem azok gazdasági természetét a közjogi vonatkozások elhomályosítják.

A dualizmus ellenségei a gazdasági ügyek közösségében is az ország függetlenségének és önállóságának csorbitását látják s ezért a közjogi alapon álló ellenzéki pártok közjogi szempontból bírálják e tisztán anyagi érdekű kérdéseket, hogy fegyvertárukat ezáltal is gyarapítsák.

De viszont a gazdasági közösség alapján álló konzervatív pártok is gyakran kacérkodnak ezen „függetlenségi” törekvésekkel és azokat az uralkodó mellének szegzik, akkor, amikor valamely előnyt kivívni, vagy valamely, az ő érdekeikre káros intézményt megakadályozni akarnak.

Mint hogy a Balkánszerződések is közösüget képeznek, ezek sem részesülnek tárgyilagos gazdasági kritikában, hanem a különböző pártok politikai és pártszempontok szemüvegén keresztül nézik azokat.

Az alábbi fejtegetésekben a keleti szerződési politikának a gazdasági élet különböző tényezőire gyakorolt hatását tesszük vizsgálat tárgyává és igyekszünk megállapítani a különböző pártok valószínű állásfoglalását, úgy politikai, mint gazdasági szempontból.

A keleti szerződések kérdésénél két adott körülményt kell figyelembe vennünk. Az egyik az a vámpolitikai helyzet, amely a decemberi szerződések lejártával Németország vezetése mellett kialakult. Az osztrák-magyar vámtarifát, az 1902-iki német vámtarifa mintájára magas agrárius vámok és különösen a szerződésileg le nem szállítható minimális gabonavámok jellemzik. Ez az agrár vámvédelem

csak részben következménye Németország elzárkózó politikájának, nagyobb részben azonban a magyar és még inkább az osztrák agráriusok részéről megnyilvánult túlzó követelményeknek az eredménye. A Balkánállamok vámtarifái szintén erősen protekciósak és különösen az ipari vámok terén mutatnak lényeges emeléseket, amiknek nemcsak az a céljuk, hogy ezen államok iparát védelmezzék, hanem az is, hogy az Európaszerte mutatkozó elzárkózási irányzattal szemben a szerződések kötésénél fegyverül szolgáljanak.

A másik körülmény, amelyre figyelemmel kell lennünk az, hogy a Balkánállamokkal a szerződéseket közös vámterület alapján és annak időtartamára kötjük. Tekintetbe kell tehát vennünk azon vámpolitikai lehetőségeket, amelyeket nekünk ez nyújt.

Lássuk most már, hogy a keleti kereskedelmi szerződések milyen mértékben érintik gazdasági életünk különböző tényezőinek érdekeit? Akik a keleti szerződések kötését akár gazdasági, akár politikai okokból ellenzik, rendszerint azt szokták mondani, hogy a Balkán államoknak a magyar mezőgazdaság rovására, tisztán az osztrák ipar érdekében adunk kedvezményeket. A keleti szerződések tehát mindig úgy szerepelnek, mint a vámterület közösségének teherterele. Ezen stereotip állítással szemben meg kell most már vizsgálnunk, vajon a magyar ipar szempontjából közömbös-e a balkán szerződési politika és hogy annak költségeit tényleg a magyar mezőgazdaság viseli?

Nálunk az iparpártolás jelszavát hangoztató irányzat azt képzelet, hogy a vámpolitikának az ipar fejlesztése körül csak abban áll a feladata, hogy az idegen árukat távoltartsa a hazai piactól, minthogy pedig a vámterület közössége ezt lehetetlenné teszi nekünk az osztrák iparcikkkel szemben: szerintük a vámpolitika a magyar iparnak semmi előnyt nem nyújthat. Pedig az ipar fejlődése szempontjából az idegen árúk távoltartásánál sokkal fontosabb az, hogy a hazai termelés feleslegének elhelyezését biztosítsuk az idegen piacokon. Egy nagy igazság, amelyről meggyőz minket különböző országok iparának és így a magyar ipar fejlődésének megfigyelése is, hogy valamely iparág fejlődése nem történhetik úgy, hogy a termelvényeivel kizárólag a hazai piacra szorítkozik, hanem külföldön is igyekszik elhelyezni azokat, még pedig mielőtt a belfogyasztást fedezni képes volna.

Az iparfejlődés nem is úgy szokott történni, hogy egy ország törekszik minden cikket maga előállítani, minél kevesebbet behozni a külföldről és ennek következtében oda minél kevesebbet kivinni. Bármilyen nagy is legyen a különböző országok között a politikai ellentét, bármennyire is igyekeznek az országokat elválasztó határvonalakat vámsorompók által még markánsabbakká tenni, a gazda-

sági élet a maga fejlődésében nem tud megmaradni ezen korlátok között, hanem hanem áttöri azokat és minden vámvédelem dacára a gazdasági fejlődés nyomában mind sűrűbben szövődnek a nemzetközi kereskedelem szálai.

Igaz, hogy a magyar ipar gyenge és távolról sem képes a belső szükségleteket kielégíteni, de fejlődő tendenciát mutat. Termékeivel kifelé gravitál és lázasan-keresi a külföldi piacokat. A belföldön nem tudja felvenni a versenyt az olcsóbb és jobb cikket kínáló osztrák iparral, annál kevésbé viheti produktumait a nyugati államokba, ahol még fejlettebb iparral találná magát szemben, azért Kelet felé nyomul, az iparilag fejletlen országok felé, ahol el tudja helyezni gyártmányait. Ha iparunk termékei nem is alkalmasak a finomodott és kényes nyugati ízlés kielégítésére, mindenesetre megfelelnek a keleti országok szerényebb igényeinek és ha a magyar ipar a nyugaton nem tud olyan olcsó lenni, mint az ottani ipar, keleten felveszi a versenyt a messzebről szállító országok áraival.

A balkán piacokra tehát a magyar iparnak legalább olyan szüksége van, mint az osztrák iparnak. Ezen piacok jelentőségéről meggyőznek minket a következő számok:

Magyarország kivitele volt millió koronákban:

Év	Románia	Szerbia	Bulgária	Törökország
1901	14·40	8·79	4·41	11·59
1902	19·27	9·08	4·41	9·04
1903	18·56	14·43	8·44	11·07
1904	18·90	11·33	9·10	12·61
1905	22·10	10·93	10·77	17·85
1906	30·14	8·11	7·76	18·09
1907	29·29	9·53	8·99	18·08

1907-ben egyes fontosabb iparcikkekből kivittünk ezer koronákban.

	Románia	Szerbia	Bulgária	Törökország
Pamut és pamutárú...	2·861	807	294	567
Len és kenderárú ...	1·498	201	421	269
Gyapjú és gyapjúárú	787	246	283	435
Konfekcionált áru ...	248	—	—	—
Bőráru ...	501	967	1·108	358
Vas és vasárú ...	2·278	1·018	829	310
Gépek ...	3·151	713	851	—
Járművek ...	2·677	248	514	—

Ez a pár szám mutatja már, hogy a balkán piacoknak milyen nagy jelentőségük van a magyar ipari kivitel szempontjából. Ha figyelembe vesszük, hogy ezen országok bevitelében Magyarország csak néhány százalékkal szerepel és hogy a közös vámterület balkánexportja az utóbbi évek szerződésnélküli politikája folytán a többi európai államok mögött elmaradt, fogalmat alkothatunk magunknak azon perspektíváról, amelyet a Balkánpiacok a magyar ipari kivitel expanziója tekintetében nyújtanak.

A vámterület közössége mellett a vámvédelem eszközeit csak korlátozott mértékben alkalmazhatjuk a hazai fogyasztás terén, de másrészt ép a vámterület közössége nyújt nekünk módot arra, hogy iparcikkeink számára piacokat szerezzünk a Balkánon. A közös vámterület mérlege ugyanis mezőgazdasági produktumokban passzív. Midőn mint a közös vámterület egyik államszerződünk a keleti államokkal, azok nyereségterményei részére piacot nyújthatunk. Abban a pillanatban azonban, amidőn a vámsorompókat az osztrák határon felállítanók, Magyarország egy nagymennyiségű mezőgazdasági produktumfelesleggel rendelkező vámterület volna és nem volna abban a helyzetben, hogy határait megnyissa a Balkán államok mezőgazdasági termékei előtt.

Az Ausztriától való gazdasági különválás igen súlyos áldozatokat követelne a magyar mezőgazdaságtól. A gazdasági különválás hívei azt hirdetik, (vannak, akik őszintén, de igen sokan, nem őszintén), hogy hajlandók volnának ezt a nagy áldozatot is meghozni azért, hogy a magyar ipar gyorsabb tempóban fejlődjék. Ugyanakkor azt látjuk, hogy azok a tényezők, amelyek hangosan követelik az önálló vámterületet, amelyek az iparvédelem eszközeinek megteremtése céljából hajlandóknak mutatkoznak a legnagyobb áldozatra, tiltakoznak a lehangosabban, amidőn a Balkánszerződésekről van szó, amidőn igénybe akarjuk venni iparunk előbbrevitele érdekében azon kisebb áldozattal járó eszközöket, amelyek a közös vámterület mellett rendelkezésünkre állanak. Ez a szerződésellenes hangulat mutatja, hogy milyen üres és hazug jelszó a magyar iparpártolás és fogalmat nyújt arról, hogy a külön vámterület felállítása esetén, midőn a mezőgazdaság válságba jutna, milyen elementáris erővel akadályoznák meg az agráriusok az ipart védő vámpolitikát, amely akkor csakugyan a mezőgazdaság rovására menne. A szerződési politika ellenzői, akik a magyar ipar érdekeit honorálni nem akarják, mint a mezőgazdaság védői jelentkeznek.

A mezőgazdaság fejlesztése az országnak elsőrendű érdeke nemcsak azért, +mert az jelenleg bázisát képezi gazdasági életünknek,

hanem azért is, mert a fejlődés a jövőben is elsősorban a mezőgazdaság terén fog végbemenni. Nem az nálunk a legfőbb feladat, mint sokan hiszik, hogy mesterségesen egy egészségtelen és a gazdaságos követelményeknek megfelelni nem tudó ipart hívjunk életbe, hanem elsősorban arra kell törekedni, hogy a mezőgazdasági termelést intenzívvé és produktívvá tegyünk, nemcsak azért, mert a mai gazdasági és vámpolitikai viszonyok között ezen a téren érhetjük el a legjobb eredményeket, hanem azért is, mert az ipar fejlődésének ez elengedhetetlen feltétele. Kérdés most már, hogy a mezőgazdaság fejlődése megkívánja-e a Balkánnal szemben való merev elzárkózást?

A magyar mezőgazdaság vámpolitikai téren olyan kivételes helyzetnek örvend, mint Európának egyetlen agrár-országa sem. Míg a többi európai agrár-államok nem tudják termelésüket fejleszteni, mert produktumaik számára piacot kapni nem képesek, addig a mi mezőgazdaságunk feleslegei Ausztriában szabad és a külföldi versennyel szemben magas vámokkal védett piacot élveznek. A közös vámterület mindinkább nagyobb mértékben fogyasztja el a magyar mezőgazdaság termékeit és ennek folytán a minimális gabona- és magasabb állatvámok mind nagyobb mértékben éreztetik áremelő hatásukat. Emellett a hús- és gabonaárak az utóbbi években — itt nem választható okokból — a világpiacon is emelkedő tendenciát mutatnak.

A közös vámterületen növekedő nyersterményhiányt illusztrálják a következő adatok:

Búzából 1897-ig állandó 4—500 ezer métermázsa kiviteli többlet volt. 1897 óta állandó behozatali többlet van, amely a múlt évben a 10 millió métermázst is meghaladta.

Ezzel szemben a lisztkiviteli többlet 6—800 ezer métermázsa között váltakozik.

Kukoricában állandó a behozatali többlet, 1905-ben 4686 ezer métermázsa volt.

Állatoknál: ökörből 35—60 ezer darab kiviteli többletünk van, juhból volt 1895-ben 333 ezer, 1905-ben 25 ezer, sertésből 1895-ig volt jelentékeny kiviteli többletünk, 1895 óta állandó a behozatali többlet, 150—160 ezer darab.

A magyar földbirtokos osztály teljes mértékben élvezi kiváltságos vámpolitikai helyzetének minden előnyét. Azok a körök, amelyek a magyar mezőgazdaság védőjéül szerepelnek, amelyek tulajdonképpen ezen osztály érdekeinek képviselői, az agrárpolitikát kizárólag az erős vámvédelemben látják és igen erősen és gúnyosan megtámadták Serényi Béla gróf földművelésügyi minisztert, aki programbeszédeiben a mezőgazdasági termelés fejlesztését jelölte

meg legfőbb feladatának. Szerintük ez nem agrárprogram. A termelésbe nincs joga beleavatkozni a földművelésügyi miniszternek, ez a jó isten dolga, aki esőt és napsugarat küld a földre, ellenben a földművelésügyi miniszternek az a kötelessége, hogy gondosan őrködjék azon, hogy a vámvédelem kínai falán rést ne üssenek és hogy a Darányi Ignác nemes politikája teljes épségében fentartassék. Kétségtelen, hogy ez a politika megfelelné a földbirtokos osztály érdekeinek, de már azon nagyon sokat lehetne vitatkozni, hogy vajon a magas agrárvám egyáltalában célszerű-e a mezőgazdasági termelés szempontjából?

A 80-as években, midőn nagy agrárkrízis köszöntött be egész Európában, agrárvámjaink még nem voltak, vagy ha voltak is alacsony vámok, azok a közös vámterület fölöslegei folytán csak kis mértékben érvényesültek. Ezen kritikus időben a magyar mezőgazdaság termelésének kiterjesztésében, megsokszorozásában, az intenzív haladásban keresett menedéket és talált bőséges kárpótlást.

Ellenben az utóbbi 10—15 esztendőben, amióta az agrárvámok emelkedtek és jobban érvényesülnek, amióta megszüntettük az őrlési forgalmat és a Szerbia által élvezett határszéli kedvezményt: mezőgazdasági termelésünk nem fejlődött és állattenyésztésünk pedig egyenesen visszaesést mutat, ami azt bizonyítja, hogy mezőgazdaságunk az extenzitás felé halad.

Állatállomány volt ezer darabokban:

év	szarvasmarha	ló	sertés
1870	5279	2158	4443
1895	5829	2282	6447
1906	5624	1784	4336

A szemtermelés az utóbbi időben kiterjesztetett, a legelők feltörtettek és ennek következménye lett az állatállomány csökkenése. A biztos piac és a magas gabonaárak szemben a növekvő bérekkel, nyereségessé tették a gabonatermelést és így a nagybirtokosok által vezetett magyar gazdaközönség erre vetette magát, elhanyagolva az állattenyésztést, kizsákmányolva a földnek ősi termőerejét.

Minthogy a közös vámterületen a mi mezőgazdasági termelésünk jelentékeny részét egy idegen államnak, Ausztriának népessége fogyasztja el, a gabonaáraknak vámokkal való emelése bizonyos tekintetben jogosult. De ebben mértéket kell tartanunk, mert kétségtelen, hogy a mezőgazdaság fejlesztése nem az árak emelésében áll, hanem abban, hogy minél többet, jobbat és minél olcsóbban termeljünk. Már pedig azt látjuk, hogy az agrárvédelmi politika nem járt evvel az eredménnyel.

A Balkán-behozatal megakadályozása nemcsak nem mozdítja elő, de némely tekintetben hátrányosan is befolyásolja mezőgazdaságunk fejlődését. Így pl. hátrányos az, hogy elzártuk piacainkat az élő állatok elől, amelyekre éppen a mezőgazdaságnak van szüksége. A rendszertelen takarmánytermelés mellett gyakran áll elő nálunk takarmányhiány, minek folytán állatállományunk lényeges csökkenést szenved, a mezőgazdasági termelés megfosztatik a föld megműveléséhez szükséges állati erőtől és trágyától. Ezen hiányt azután a Balkán behozatala által kellene pótolni és ugyancsak ilyen módon lehetne beszerezni a kiterjedt állathizláláshoz szükséges anyagot. A balkáni állatok és termékek kizárása arra vezetett, hogy a belső fogyasztás kielégítésére, amely a kivitelre kerülő hizott marhát megfizetni nem képes, nemcsak a sovány marhákat, hanem borjúkat is kénytelenek voltunk fordítani. Ez a borjúpusztítás nagy mértékben hozzájárult az állattenyésztés hanyatlásához.

Az állatbehozatal ellen mindig a hazai állategészségügy védelmével szoktak érvelni. Bár kétségtelen, hogy a ragadós betegségek ellen való védekezés nagyon fontos dolog, de a vámpolitikában a veterinárus rendszabályok sokkal inkább szolgálnak a prohibíció eszközül, mint az állategészségügy védelmére. És ezeknek a rendszabályoknak szigorítása nem az állati betegségek terjedésével, hanem a vámvédelmi politika előnyomulásával tart lépést. A Balkán-államok állategészségügye nem olyan rossz, mint azt az agrárius körök feltüntetni igyekeznek, különösen áll ez a román állategészségügyre. De mindenesetre jobb, mint abban az időben volt, amikor még az állategészségügyi rendszabályokat nem ismerték, vagy legalább is sokkal enyhébb mértékben alkalmazták. De különben is, mint ez Szerbiával kötött szerződésünkben is történt, az állategészségügyi egyezményekben olyan megállapodások szoktak felvételni, amelyek az illető államot szigorú rendszabályok megtartására, sőt a fertőzött államokból való állatbehozatal eltiltására kötelezik és a monarchiának jogot adnak ezek ellenőrzésére és járványos betegségek, különösen keleti marhavész és ragadós tüdőlob fellépése esetén az állatbehozatal egyoldalú megtiltására. Megfelelő garancia mellett tehát joggal lehetne követelni, hogy az élő állatbehozatal is megengedtesse, mert ezekre a mezőgazdaságnak szüksége van.

A balkánszerződési politika egyáltalában nem jelenti az agrár-vámvédelem csökkentését. A gabonát minimális vámok védik, amelyeket szerződésileg sem lehet leszállítani, az állatbehozatalnál pedig nem a vámok leszállításáról, hanem arról van szó, hogy állatokat egyáltalában beengedünk. És itt is csak nagyon korlátolt mennyiség bebocsátásáról van szó.

Mezőssy Bélának, a koalíciós kormány földművelésügyi államtitkárának egy a *Magyar Hírlap*-ban közzétett nyilatkozatából megtudtuk, hogy az előző magyar kormány az osztrák kormánnyal a kiegyezési tárgyalások alkalmával titkos pótegyezményt kötött, amely megszabta a Balkán államokból megengedhető állatbehozatal maximumát és az élő állat behozatalát teljesen kizárta. Eszerint vágott, illetve leszúrt állapotban legfeljebb 50 ezer darab szarvasmarha, 120 ezer darab sertés és 100 ezer juh hozható be a Balkán államokból. Még a koalíciós kormány által kötött román szerződésben, ezen kontingens 15 szarvasmarhát kivéve, ki van merítve. Az agrárius körök már jóelőre hangosan tiltakoznak az ellen, hogy a jelenlegi kormány ezt a kontingens-t túllépje. A megmaradt mennyiség azonban még Szerbia igényeinek kielégítésére sem volna elégséges. Már pedig Montenegró és Bulgária is követelnek engedményeket az állatbehozatal terén. Minthogy a jelenlegi kormány ezen országokkal is szerződni akar, feltétlenül szükséges lesz a behozatali kontingens lényeges felemelése. Ami nem járna a mezőgazdaság sérelmével, minthogy, mint már említettük, a vámtarifa igen magas húsvámjai érintetlenül maradnak.

Ámde az engedmények terén még sokkal tovább lehetne menni anélkül, hogy nemcsak a mezőgazdaság, de még a vámvédelem is sérelmet szenvedne. Szerbiából bejövő gabona régebbi szerződésekben határforgalom címén mindig kivételes kedvezményeket élvezett, ezen határszéli forgalomnak visszaállítása feltétlenül kívánatos volna, úgyszintén az őrlési forgalom visszaállítása, amelynek megszüntetése igen érzékenyen sújtotta a magyar malomipart és ezzel a közvetítő mezőgazdaságot is. Mint arra Matlekovits Sándor, a Pesti Lloyd-Társaságban 1909 március 7-én a Balkán szerződések tárgyában megtartott értekezleten rámutatott, egész sereg mezőgazdasági cikk van, ahol a keleti országoknak nagy előnyök lehetne adni anélkül, hogy a magyar mezőgazdaság egyáltalában károsíthatnák. Ilyen a repce, ilyen továbbá a köles, amelyre vetett magas vámmal a köleshántoló iparunkat fosztottuk meg nyersanyagától. Ha e tekintetben még koncessziókat adunk, tulajdonképpen a magunk előnyét szolgáljuk. Ugyan ez áll egy sereg más hasonló cikkekre, ilyenek a gyümölcsfélék, főzelék, az állati termékek és itt a baromfi, amelyet nem lehet állategészségügyi szempontból kezelni.

Az előadottakból nyilvánvaló, hogy a Balkán szerződések megkötése elsőrangú érdeke a magyar iparnak. És nemcsak, hogy nem veszélyeztetné, de egyenesen előmozdítaná a mezőgazdaság fejlődését. Természetes dolog, hogy az ország fogyasztóira, azokra a milliókra, akik mint eladók nem szerepelnek, csupán mint vevők, a mezőgaz-

dasági és ipari munkásosztály, a honoráciorok és a készfizetésből élőkre nézve a balkáni szerződések megkötése elsőrangú fontosságú kérdés. A magyar, tejjel és mézzel folyó Kánaánban az élelmiszerek drágasága mindinkább elviselhetlenebbé lesz és ezen a drágaságon mindenestre enyhítene a balkán élelmiszerek bebocsátása. A drágaság okai között a világpiacon mutatkozó jelenségek is szerepelnek, de ezek olyan körülmények, amelyeken változtatni módunkban nincs; szerepelnek továbbá más kisebb jelentőségű hazai bajok, amelyeknek megszüntetése azonban a drágaságot számbavehetően nem enyhítené. Természetes, hogy agrárius oldalról igyekezzenek kizárólag ezeket a lényegtelen okokat felelőssé tenni a drágaságért, elsősorban a közvetítő kereskedelmet és elfeledik azt, hogy ezek az okok többnyire olyanok, amelyek már évtizedek óta változatlanul fennállanak, holott a drágaság csak az utóbbi években, az agrárius védelem térfoglalása óta öltött nagyobb mérveket. Amikor a húsárak az állathiany folytán nap-nap után növekednek, amidőn a gabonaárak Budapesten néha 12 koronával is magasabbak mint a világpiacon, akkor magas tarifákról, közvetítői haszonról és egyéb dolgokról beszélni nem más, mint megtevesztés és az igazi okok leplezése.

Nem utolsó érv a Balkánszerződések szükségessége mellett a nemzetközi politikai szempont. A monarchiának és így Magyarországnak is nagyon fontos érdeke, hogy a Balkánállamokkal a jóviszonyt fentartsa. Ezen államokkal és különösen Szerbiával szemben tanúsított gazdasági ridegségünk a közelmúltban már majdnem véres háborúba sodorta a monarchiát. Azt az elégedetlenségei, amely az egész Balkánon uralkodik, semmivel sem lehet úgy fokozni, az ott évtizedek óta felhalmozott gyúanyagot semmivel sem lehet biztosabban lángalobbantani, mintha elzárjuk *hermetice* piacainkat ezen országok előtt és megfosztjuk azok gazdasági életét az éltető levegőtől. Az ország földesurai nem kívánhatják, hogy az ő nagyobb hasznuk érdekében megbénítsuk iparunkat, akadályozzuk mezőgazdaságunk fejlődését, élelmiszerinségnek tegyük ki a fogyasztók millióit és egy balkánháború veszélyének a monarchiát. Ennyi fontos érdek áll szemben egy pár ezer ember önző szempontjaival, sokszor csak képzelt érdekével. Azt hisszük, hogy nem nehéz az elhatározás, midőn a kettő között kell választani.

A román szerződésre vonatkozólag még a koalíciós kormány megkötötte a megállapodást, amelynek azonban törvénybe iktatását a politikai zavarok lehetetlenné tették. Bár a Wekerle-kormány 1909 december végén lejárt, törvényes felhatalmazás feljogosította arra, hogy ezen szerződést rendeletileg életbe léptesse. Ámde ez a kormány,

amely egész működése alatt az agrár érdekek hű képviselőjének bizonyult, lemondott állapotára való tekintettel nem akart törvényadta jogával élni, habár a kereskedelmi miniszter távozása előtt 24 órával még adott koncessziókat vicinális vasutakra, és egyéb olyan előnyöket, amelyeknek az az ország érdekéhez semmi közük nem volt.

Szerbiával ismét megindultak a háborús időkben megszakadt tárgyalások és a jelenlegi kormánynak szándékában van Montenegróval, Bulgáriával és Törökországgal is tárgyalásokba bocsátkozni.

És ha nem is fog elmenni addig a határig, ameddig az kívánatos volna, kétségtelenül túl fogja lépni azon szűk kereteket, amelyeket a koalíciós kormány az ő titkos pótegyezményében felállított. Egy olyan kormány, amely őszintén a vámközösség alapján áll, amely annak fentartását célozza, nem mondhat le arról, hogy a kereskedelempolitikájában felhasználja mindazon eszközöket, amelyek a közös vámterületen az ipar propagálására rendelkezésére állanak. Az ipar érdekeit szolgáló vámpolitika közelebb hozná a gazdasági közösség eszméjéhez a közvéleményt, melyet az iparteremtés jelszava alatt folytatott agitáció attól elfordított. Liberálisabb vámpolitika folytatására készíti a kormányt a monarchia nagyhatalmi állásának érdeke is s ha az agrárvédelem enyhítésével talán magára vonja is a kormány az agrárius nagy urak haragját, mindenesetre számíthat ezen politikájánál a többi osztályok és a tömegek szimpátiájára.

Bár a kormány többségében sokan vannak olyanok, akik rokonszenveznek az agrártörekvésekkel, sőt ezen törekvéseknek legexponáltabb képviselői is helyet foglalnak abban, nem valószínű, hogy a kormánypárt részéről a szerződési politika elé akadályok gördítenek. A volt alkotmánypárt és a néppárt, amely pártok a feudális érdekeknek letéteményesei, minden valószínűség szerint tisztán gazdasági szempontból fogják ellenezni az állatbehozatal kiterjesztését és bizonyára ragaszkodni fognak a koalíció szűkkeblű szerződési politikájához. A Kossuth-párt, amely a gazdasági különválás alapján áll, tulajdonképpen szintén az agrárius érdekeknek a képviselője, de az minden valószínűség szerint nem a mezőgazdasági érdekek védelmezésének a címén, hanem a gazdasági függetlenség jelszava alatt fogja támadni a kormány szerződési politikáját. Ezen pártoknak ilyen magatartása természetes lesz. Annál nagyobb érdeklődéssel kell néznünk a Justh-párt állásfoglalása elé. A Justh-párt, amióta kivált a 48-as többségből, politikai kérdésekben lassanként teljesen a legradikálisabb álláspontra helyezkedett. Erről a pártról tehát fel kell tételeznünk, hogy

a gazdasági különválás követelésével nemcsak taktikázik, mint a konzervatív pártok és azt talán politikai szempontokon kívül az ipar fejlesztése érdekében is követeli.

Ha nem tapasztaltuk volna már sokszor a magyar politikai életben, hogy a következetesség, az elvekhez való ragaszkodás és az egyes kérdéseknek elvi alapon való megítélése nem tartozik sem a pártok, sem az egyesek erényei közé: egy pillanatig sem lehetnének kétségben aziránt, hogy a Justh-párt nemcsak támogatni fogja a kormány szerződési politikáját, de ezen a téren messzebbmenő követeléseket is fog fölállítani és sok tekintetben ellensúlyozni fogja az agrár törekvéseket. A helyzetet ismerve, azonban nem nagy reménységgel nézünk a Justh-párt magatartása elé. Láttuk, hogy ez a párt, amíg része volt a koalíciós többségnek, nemcsak a választójog kérdésében volt hajlandó megalkudni, de, egy pár tagjától eltekintve, hűséges támogatója volt a koalíció reakciós gazdasági politikájának. És még akkor is, amikor a párt a választójog kérdésében és egyéb politikai kérdésekben lassan átment a legradikálisabb álláspontra: gazdasági kérdésekben megmaradt a régi feudális keretekben. Amikor a párt hivatalos lapjának, a *Magyarország*-nak vezércikkei nap-nap után hangosabban és határozottabban követelték nemcsak az általános, egyenlő, titkos választójogot, de más radikális reformokat is: ugyanakkor a közgazdasági rovatban naponta jelentek meg tiltakozó cikkek a román szerződések életbeléptetése ellen és szimpatikus hangú közlemények az Omge tevékenységéről.

Nem tudjuk, hogy vajon ezt a kétlakiságot a tudatlanság rovására írjuk-e, vagy pedig az őszinteség hiányának tulajdonítsuk? Nem tudjuk, hogy vajon a pártnak újdonsült radikalizmusa hozza magával, hogy orgánumai nem tudják a gazdasági kérdéseket is a radikalizmus látószögébe beállítani, vagy pedig ez az egész Justh-párti radikalizmus épen olyan pártpolitikai jelszó, mint volt annak idején a magyar kommandó és később az önálló bank követelése?

Ha a Justh-párt a gazdasági különválás alapján áll is, számolnia kell azon adott körülménnyel, hogy a vámszerződés Ausztriával 1917-ig meg van kötve és hogy a szerződési politikának, mint már fentebb említettük, a vámterület közösségére kell alapítva lenni. A Balkán szerződések ellenzése tehát egy lépéssel sem vinné előbbre a gazdasági különválás ügyét és az egyetlen dolog, amit ez a párt a szerződések tekintetében követelhet, hogy azok a kiegyezéssel egy időben járjanak le. Minden, ami ezen túl megy, üres jelszópolitika, amely a konzervatív érdekek leleplezésére szolgál és a szerződések megkötésének akadályozása nemcsak a párt radikális irányával ellenkeznék, de ellen-

tétben állana azon legfőbb céllal is, amelynek érdekében a párt a vámterület különválasztását követeli, és ez a magyar ipar fejlődése. A Balkánszerződések tárgyalása lesz az új parlament szellemének a próbaköve. Ekkor fognak szintvallani a különböző pártok az ő igazi érzelmeikről és ezen színvállás alkalmával mindenesetre legfeszültebb érdeklődéssel nézünk azon párt magatartása elé, amelynek meg van az a kétségtelenül nagy érdeme, hogy felrobbantotta a koalíciót és abból kiválva, egy merész fordulattal a demokratikus politika szóvivőjévé szegődött.

